

Dvojnost Kafkovega izkustva

Iz pisma Gerhardu Scholemu¹ z dne 12. junija 1938

Walter Benjamin

Kafkovo delo je elipsa, katere gorišči ležita daleč vsaksebi, na eni strani je določena z mističnim izkustvom (to je predvsem izkustvo tradicije) in na drugi z izkustvom modernega človeka iz velemesta. Pod izkustvom modernega človeka iz velemesta razumem marsikaj. Po eni strani govorim o modernemu državljanu, ki ve, da je na milost in nemilost prepuščen neizmernemu birokratskemu aparatu, katerega delovanje usmerjajo instance, ki že z izvršnimi organi nimajo ničesar skupnega in imajo še manj skupnega s tistimi, ki jih obravnavajo. (Splošno znano je, da je tako določena ena plast pomena romanov, še zlasti to velja za *Proces*.) Po drugi strani govorim o modernem človeku iz velemesta tudi kot o sodobniku današnjega fizika. Če si preberemo sledeči odstavek iz Eddingtonove *Narave fizikalnega sveta*, skoraj zaslišimo Kafka.

»Stojim na pragu in skoraj sem vstopil v sobo. To je zapletena naloga. Najprej si moram utreti pot v atmosferi, ki s silo desetih kilogramov pritiska na vsak kvadratni centimeter moje telesa. Poskrbeti moram, da pristanem na deski, ki s tridesetimi kilometri na sekundo potuje okrog sonca – delček sekunde prezgodaj ali prepozno, in deska bi bila kilometre oddaljena. Vse to moram storiti, medtem ko z glavo obrnjen v vesolje visim z okroglega planeta in veter etra z nikomur znano hitrostjo kilometrov na uro piha skozi vsako vrzel mojega telesa. Deska nima trdnosti snovi. Stopiti nanjo je kot stopiti na roj muh. Ne bom spolzel skozi? Ne, če stavim na to, da ena izmed muh trči vame in me spet dvigne; spet padem, in navzgor me odbije druga muha; in tako naprej. Upam lahko, da bo skupni izkupiček to, da ostanem v približno enakomernem gibanju; toda ko bi nesrečno spolzel skozi tla ali pa bi me prenasilno vrglo ob strop, bi bil takšen dogodek zgolj redek slučaj in ne kršitev zakonov narave

Prav zares, lažje gre kamela skozi šivankino uho, kot gre znanstvenik skozi vrata. In ne glede na to, ali so to vrata skednja ali cerkvena vrata, bi bilo morda pametneje, ko bi pristal na to, da je običajen človek in vstopil, namesto da čaka na razrešitev vseh težav, ki spremljajo resnično znanstven vstop.«

V vsej literaturi ne poznam nobenega odlomka, ki bi v enaki meri izkazoval kafkove poteze. Človek bi lahko brez težav skoraj vsak odstavek te fizikalne aporije pospremil s stavki iz Kafkove proze in dobro kaže, da bi tako poskrbeli tudi za mnogo »najnerazumljivejših«. A bilo bi zgolj napol res, ko bi rekli, tako kot sem pravkar sam, da Kafkovo izkustvo, ki ustreza tem odstavkom, stoji v ogromnem nasprotju do mističnega. Kar je zares in v povsem konciznem smislu prav čudno pri Kafki, je, da mu je bil ta najsodobnejši svet izkustva dan prav neposredno skozi mistično tradicijo. To seveda ne bi bilo možno brez uničujočih dogodkov (ki se jim takoj posvetim) znotraj te tradicije. Rečeno na kratko in dolgo, očitno ni potrebno nič manj, kot da se sklicujemo na sile tradicije, zaradi katerih je nek posameznik (po imenu Franz Kafka) soočen z našo dejanskostjo, ki se kaže teoretsko npr. v moderni fiziki in praktično v vojni tehnologiji. Reči hočem, da je ta dejanskost za posameznika skoraj nezaznavna, in da je Kafkov svet, pogosto spokojen in prepleten z angeli, pravo dopolnilo njegovi epohi, ki se pripravlja na to, da bo prebivalce tega planeta pričela odpravljati v ogromnih količinah. Izkustvo, ki ustreza Kafki kot privatnemu individuumu, gotovo ne bo dostopno masam, dokler jih ne pričnejo odpravljati.

Kafka živi v komplementarnem svetu. (V tem je povsem soroden Kleeju, čigar delo v slikarstvu stoji prav tako na bistven način izolirano, kot je Kafkovo v literaturi). Kafka je opazil to dopolnilo, ne da bi opazil, kaj ga obdaja. Če bi dejali, da je opazil, kar prihaja, ne da bi opazil, kar je dejansko, to pomeni, da ga opaženo zadeva bistveno kot posameznika. Njegovi očrti groze vzamejo v zakup veličasten manevrski prostor, ki ga katastrofe ne poznajo. Njegovo izkustvo temelji izključno

¹ Gerhard Scholem, bolj znan pod hebrejskim imenom Gershom Scholem, je bil nemško-judovski filozof in zgodovinar, preučevalec judovskega mysticizma in kabale. (op. p.)

na zapuščini, ki se ji Kafka preda; povsem brez »daljnovidnosti« in brez »vizij«. Kafka je poslušal tradicijo, in kdor pozorno posluša, ne vidi.

To poslušanje je naporno predvsem zato, ker poslušalca dosežejo zgolj najnerazločnejši zvoki. Tu ni naukov, ki bi se jih človek naučil, nobenega spoznanja, ki bi ga lahko ohranili. Kar se hoče ujeti v tem toku, so stvari, ki niso ustvarjene za nobeno uho. To implicira neko stanje, ki Kafkovo delo precizno označi po negativni strani. (Njegove negativne karakteristike se zdijo na vsak način bolj obetavne kot pozitivne). Kafkovo delo prikaže bolezen tradicije. Modrost je včasih definirana kot epska stran resnice. S tem je modrost označena kot materija tradicije; je resnica v njeni hagadični konsistenci.²

Ta konsistenca resnice je tisto, kar je bilo izgubljeno. Kafka je bil daleč od tega, da bi bil prvi, ki se je soočil s tem stanjem. Mnogo se jih je soočilo z njim, a so se oklepali resnice ali tistega, kar so takrat imeli za resnico, in so težkih ali tudi lahkih src opustili njeno sporočljivost. Resnično genialno na Kafki je bilo to, da je poizkusil nekaj popolnoma novega: resnico je žrtvoval za sporočljivost, tako da je obdržal hagadični element. Kafkova besedila so po svoji naravi prilike. Toda njihova beda in lepota je v tem, da so morale postati več kot prilike. Ne čepijo zgolj ob nogah naukov, tako kot Hagada čepi ob nogah Halake. Čeprav se jim podredijo, proti njim nepričakovano dvignejo svoje mogočne kremplje.

Tako pri Kafki ni več govora o modrosti. Ostanjejo le produkti njenega propada. Ti so dvojni: najprej gre za govornice o resničnih stvareh (na način teološkega šepeta novic z neugledno in zastarelo vsebino); drugi produkt te bolehnosti je neumnost, ki je seveda povsem zapravila vsebino modrosti, a je zato ohranila prijetnost in spokojnost, ki govoricam manjkata. Neumnost je bistvena za tisto, kar je Kafki najljubše; od Don Kihota prek

pomočnikov pa do živali. (Žival mu verjetno pomeni zgolj odpoved človeški pojavi in vednosti iz neke oblike sramote. Tako kot se ugleden gospod, ki se znajde v zanikrni pivnici, iz sramu odpove temu, da bi obrisal svoj kozarec.) Toliko pa za Kafko trdno drži: prvič, nekdo lahko pomaga, zgolj če je bedak; drugič: da je le bedakova pomoč resnična. Negotovo je zgolj: lahko takšna ljudem še pomaga? Morda prej lahko pomaga angelom (če primerjamo z odlomkom VII, str. 209, o angelu, ki dobi nek opravke), ki bi zmogli tudi brez nje. Kot pravi Kafka, torej obstaja neskončna količina upanja, a ne za nas. Ta stavke vsebuje resnico Kafkovega upanja. Je izvir njegove jasne spokojnosti. Slika, ki jo podajam, je zgoščena na nevarno perspektivčen način, a sem ob tem miren, saj si stališča, če želite, lahko razjasnite z drugimi vidiki mojega dela o Kafki v *Jüdischer Rundschau*. Moja največja pripomba proti njej je njena apologetska narava. Da bi Kafkovi figuri zadostili v njeni čistosti in edinstveni lepoti, ne smemo izgubiti izpred oči tega, da gre vedno za čistost in lepoto poraza. Okoliščine tega poraza so mnogo tere. Lahko bi rekli: ko je bil prvič gotov končnega poraza, mu je na poti do njega vse uspevalo kot v sanjah - nič ni bolj nepozabno od gorečnosti, s katero je Kafka obarval svoj poraz. •

prevedel: Matija Potočnik Pribošič

Vir:

- ♦ Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften Briefe I*, str. 774 <https://archive.org/stream/GesammelteSchriftenBriefe/BenjaminBriefeB1-2#page/n773/mode/2up>
- ♦ Arthur Stanley Eddington, *The Nature of the Physical World*, New York-Cambridge, 1929, str. 342 <https://archive.org/stream/natureofphysical00eddi#page/n3/mode/2up>

² Hagada je judovska knjiga, ki vsebuje legendarno-zgodovinsko etično-religiozne prilike in je dopolnilo Halake, ki se ukvarja z zakoni, njihovo interpretacijo in obredjem. (op. p.)